

Florian Göttke

Concept voor een standbeeld
voor
J.R. Thorbecke

Een van de belangrijkste redenen voor een standbeeld voor Thorbecke in het initiatiefvoorstel van Thessa Oosterholt-Eekhout is het rechtzetten van de 'historische vergissing' dat destijds het standbeeld niet in Den Haag werd toegelaten. Zo'n gevoeld gemis alleen is echter een te zwakke reden voor een standbeeld dat prominent in het midden van de stad moet komen te staan. Er moeten positieve redenen zijn die voor de oprichting van een standbeeld pleiten. Heeft Thorbecke vandaag in onze politieke situatie betekenis - en zo ja welke?

Uit het tafelgesprek kwam een drietal redenen naar voren. Allereerst de gevoelde noodzaak zich sterker met het verleden te verbinden om duidelijker een identiteit in Nederland uit te dragen. Daarnaast ook de wens om een teken neer te zetten voor de representatieve democratie die in de kern door Thorbecke gestalte kreeg en die vandaag door populistische tendensen gevaar lijkt te lopen. Tenslotte de wens om een teken neer te zetten voor een bepaald type van politicus: een persoonlijkheid die een sterke beredeneerde overtuiging over relevante vraagstukken heeft.

Thorbeckeplein, Amsterdam, om 1900

De levensloop van Thorbecke laat niet een beroeps politician of een partijpolitician zien, maar een geleerde die met een bepalende filosofische grondhouding door zorgvuldige studie en analytisch denken overtuigd raakte van de “noodzakelijkheid eener hervorming” in het politieke stelsel van zijn tijd. Een man die de kans greep om de situatie naar zijn overtuiging vorm te geven en die ondanks de weerstand die hij ondervond deze veranderingen voor de rest van zijn politieke loopbaan verdedigde. Zijn belangrijkste politieke verworvenheden waren uiteraard de grondwetswijziging van 1848 en de gemeente- en provinciewet, maar ook de wetten over infrastructuur en sociale kwesties drukten hun stempel op de Nederlandse maatschappij. Hij is dus ook een politician die, hoewel hij als liberaal wordt gekenmerkt, niet eenduidig bij een partijpolitieke stroming is in te delen. Daardoor krijgt het initiatiefvoorstel voor het standbeeld ook brede steun in de gemeenteraad, over te partijgrenzen heen.

CONTRA

Toch stelt het oprichten van een standbeeld voor een negentiende eeuwse staatsman ons voor diverse problemen. In zijn tijd was de gebruikelijke vorm om iemand te huldigen ‘het beeld op de sokkel’: een lichtelijk geïdealiseerde figuurlijke representatie van de persoon, aangevuld met enkele attributen. De betekenis was duidelijk: eerbetoon aan de man en zijn verdiensten. Toegevoegde beeldverhalen en symbolische afbeeldingen op de sokkel konden het doel van het monument specificeren.

In het standbeeld van Thorbecke in Amsterdam staat hij afgebeeld als rijpe man op het hoogtepunt van zijn carrière, zijn kleding kenmerkt hem als burger. Hij steunt op een Griekse zuil, een symbool voor zijn academische loopbaan en professorschap. Op de zuil onder zijn rechter hand ligt een aktetas, een verwijzing naar zijn functie als Tweede Kamerlid en minister, in zijn linker hand houdt hij een opgerold document voor zijn borst. Ook dit is een verwijzing naar zijn functie en naar het meest belangrijke document dat Thorbecke produceerde: de grondwet van 1848.

J.R. Thorbecke, Amsterdam, 2008

Een zelfde aanpak voor een standbeeld zou vandaag de dag echter andere lezingen opleveren. Het teruggrijpen naar een vorm uit het verleden zou als ironie kunnen worden geïnterpreteerd. Het beeld zou zelfs niet als hendaags herkend kunnen worden en daarmee zijn actualiteit verliezen. De pure representatie van een persoon met een visuele gelijkens waarborgt tegenwoordig niet dat het beeld een ziel heeft, dat de specifieke bedoelingen ervan begrepen worden, noch dat het draagvlak en waardering krijgt.

P.Fortuyn, Rotterdam, 2003

A. Hazes, Amsterdam, 2006

De figuratieve standbeelden die tegenwoordig wel gemaakt worden zijn om die redenen vaak problematisch. Het overdreven gedetailleerde beeld van Andre Hazes in Amsterdam blijft volledig uitdrukingsloos; de beelden van Pim Fortuyn in Rotterdam, die slaafs de iconische foto's van Fortuyn reproduceren, slagen er niet in om zijn kleurrijke persoonlijkheid weer te geven; het beeld van Koningin Beatrix op de fiets op de Veluwezoom wordt ongewild een belachelijke persiflage van het traditionele ruitersstandbeeld; het Slavernijmonument in Amsterdam kreeg ondanks zijn figuratief verhalend beeldprogramma geen ongedeelde toestemming en het moet nog blijken, of het ook echt als focuspunt voor de herinnering van het onrecht zal functioneren.

Koningin Beatrix, Veluwezoom, 2003

ruiterstandbeeld Koning Willem II, Den Haag, 1853

PRO

Thorbecke zou echter - als historische figuur en negentiende eeuwse staatsman - een negentiende eeuwse beeld wel kunnen legitimeren. Het verhaal van het bestaande standbeeld, dat niet in Den Haag maar in Amsterdam gerealiseerd werd, maakt het mogelijk om juist deze representatie van Thorbecke - het standbeeld in Amsterdam - als dragend element in een hedendaags werk te gebruiken. Het Amsterdamse standbeeld zou zo getransformeerd moeten worden dat het als citaat in zijn historiciteit herkenbaar is, dat het zijn betekenis als eerbetoon aan die persoon en zijn daden behoudt en dat het ook nieuwe actuele betekenis kan genereren.

Het citeren van het beeld in Amsterdam vervult diverse doelen van het beoogde nieuwe werk: het maakt duidelijk dat Thorbecke een historische figuur is waar wij nu opnieuw waarde aan hechten; het geeft aan dat wij de geschiedenis en personen uit onze geschiedenis weer meer waarde toekennen; het corrigeert de 'historische fout' en zorgt er voor dat Thorbecke's beeld eindelijk naar Den Haag komt.

Nationaal Monument
Slavernijverleden, Amsterdam, 2002

TRANSFORMATIE

De transformatie van het standbeeld zou de hedendaagse relevantie van Thorbecke aan moeten tonen, zijn actuele betekenis naar een breed publiek moeten communiceren en een actieve perceptie van Thorbecke teweeg moeten brengen.

Als een mogelijkheid voor de transformatie van het standbeeld zou het gehele beeld – inclusief sokkel – in brons kunnen worden gegoten en hoogglans gepolijst worden. Het afgieten van het geheel benadrukt het citeren van de historische vorm, het polijsten dematerialiseert het beeld. Door de spiegeling vervaagt de grens tussen het beeld en de omgeving, de kleuren van de bebouwing, de lucht en de bladeren dragen bij aan de kleur van het beeld. En het publiek ziet de omgeving en zichzelf in het beeld weerspiegeld. Op de sokkel is ruimte om een inscriptie toe te voegen die de beweegredenen voor het eerbetoon aan Thorbecke en zijn actuele betekenis aangeeft.

Maar een gepolijst beeld blijft niet vanzelf schoon, het verliest zijn glans en wordt dof, zoals ook het beeld en zijn betekenis vervagen en vergeten worden als er niet actief aan de herinnering wordt gewerkt. Het nieuwe standbeeld van Thorbecke zou daarom ieder jaar opnieuw, als een praktische en symbolische daad, opgepoetst en gepolijst moeten worden. Dit zou elk jaar op een bepaald moment kunnen gebeuren, bijvoorbeeld voor de dag van de proclamatie van het grondwet, zodat het beeld weer in volle glorie hersteld is en opnieuw aanzet tot de herinnering aan Thorbecke.

Deze dag met de performatieve actie en dienst aan het standbeeld zou kunnen worden aangevuld met andere acties: het houden van de Thorbecke lezing van de Thorbecke Vereniging, het uitreiken van een prijs voor de beste redevoering in de Tweede Kamer van het afgelopen jaar, een opdracht voor een Thorbecke opera, etc.

LOCATIE

Van de geopperde drie locaties is de hoek Lange Poten/Hofplaats de meest geschikte. Hier wordt het beeld geplaatst op het raakvlak tussen het parlement en de bevolking - in dit geval het stedelijke publiek van Den Haag. Het is ook de plek van het 'Monument voor de Grondwet'. Het standbeeld voor Thorbecke zou een mooie aanvulling op de lezing van dit monument geven door een link naar diens geschiedenis te leggen.

Hofplaats, Den Haag
met Monument voor de Grondwet, 2008

De kunstenaar Vincent van Gerven Oei
plamuurt de inscriptie op het Monument dicht.
2007